

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaluonnos

VN/8757/2024

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaluonnosta koskeviin kysymyksiin. On tärkeää, että lapsistrategian toimeenpano jatkuu lapsenoikeusperustaisesti ja johdonmukaisesti yli hallituskausien ja tätä johdonmukaisuuden toteutumista seurataan ja sen vaikuttavuutta arvioidaan kaikilla hallinnonaloilla ja parlamentaarisesti.

Ovatko toimenpiteet linjassa lapsistrategian vision “luodaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi” kanssa?

Pelastakaa Lasten näkemys on, että toimenpiteet ovat osittain linjassa vision “luodaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi” kanssa. Perustelumme pohjaamme lausuntoomme.

Miten lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

YK:n lapsen oikeuksien sopimus, sen lisäpöytäkirjat ja sitä koskevat yleiskommentit sekä YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamat päätelmät ja suositukset antavat lapsenoikeusperustaisen viitekehyksen, jonka mukaisesti lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma tulisi laatia ja sen tavoitteita tulisi johdonmukaisesti yli hallituskausien seurata.

Lapsistrategia kokoaa yhteen erilaisia ministeriöiden hankkeita ja ohjelmia, joissa edistetään lapsen oikeuksia. Näiden hankkeiden ja ohjelmien vaikutukset arvioidaan niissä jo olemassa olevia indikaattoreita käyttäen. Jotta saadaan kokonaiskuvaa tavoitteisiin pääsemisestä, on tarpeellista lapsistrategian toimeenpanon seurannassa avata myös ohjelmissa aikaan saatua vaikuttavuutta lapsistrategian tavoitteiden valossa, ja koota yhteen kaikkea strategian alla kerättyä erilaisten indikaattorien tuottamaa tietoa.

Toimeenpanon ja vaikuttavuuden seurantaan tulee osallistaa myös lapsia ja nuoria niin yksittäisten toimenpiteiden kuin koko toimeenpano-ohjelman osalta. Tämä on merkittävä lapsenoikeusperustainen tavoite ohjelman arvioinnin, kehittämisen ja jatkuvuuden takaamiseksi.

Seuraavat toimenpiteet toteutetaan lapsistrategiaryhmän virkatyönä. Millaisia tarkempia toimia näkemyksenne mukaan tarvittaisiin seuraavien toimenpiteiden osalta?

Lapsia koskevan tietopohjan riittävyys ja käytettävyys

TP 2: Lapsia koskevan tietopohjan kattavuudessa on huomioitava myös erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin pakolaistaustaisiin lapsiin liittyvän tiedon keruu. Pakolaisina Suomeen saapuvien lasten elämään sisältyy yleensä vaiheita, joissa heidän oleskelustatuksensa on epäselvä tai epävarma, ja he voivat asua poikkeuksellisissa ympäristöissä esimerkiksi vastaanottokeskuksissa tai alaikäisyksiköissä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut Suomea kiinnittämään erityistä huomiota näiden lasten oloihin ja

oikeuksien toteutumiseen, ja tätä voi tukea riittävällä tietopohjalla, joka puolestaan tukee lapsen oikeuksien sopimusta edistävää päätöksentekoa.

TP 24: Jotta taustamuuttujiin liittyvään tiedonpuutteeseen voidaan vastata esimerkiksi sosioekonomisen aseman osalta, on lapsistrategian TP:n 24 loppuraportin (Lahtela & Pärnänen 2023^[1]) mukaisesti koottava lapsia koskeva tieto mahdollisimman kattavasti samaan tietovarantoon. Tämä mahdollistaa tiedon saamisen nykyistä paremmin haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanteesta tai perheiden sosioekonomisen aseman vaikutuksista lapsuuden kasvuympäristöön, mikä on olennainen tieto muun muassa lapsiperheköyhyyden kaltaisissa ilmiöissä. Toimeenpanosuunnitelmassa korostettu tiedonkeruun ja -tuottamisen eettisten kysymysten huomioiminen on erittäin tärkeä lähtökohta tälle työlle. TP 24:n mukaisesti yhteistyötä tietoa keräävien tahojen välillä tulee tiivistää, jotta parannetaan tiedon yhdisteltävyyttä, vältetään vastaajia (esim. kouluja) kuormittavalta päällekkäiseltä työltä ja kehitetään koordinoitusti katveeseen jäävää tiedonkeruuta. Tätä tulee tavoitella.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan kokemusten keräämisessä on tietopohjaa pyritty yhtenäistämään ja keväällä 2022 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) *Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn ohjausryhmän* alatyöryhmäksi perustettiin *Lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohjatyöryhmä*. Suomessa kysytään lapsilta väkivallan kokemuksista useissa kyselyissä ja tätä tietoa tuottavat monet tahot. Rahoitus tähän työhön on kuitenkin lyhytjänteistä ja epävarmaa. Näin ollen lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohja jää osin hajanaiseksi, mihin THL:n perustamalla alatyöryhmällä on pyritty vastaamaan. Tämän työn jatkuvuutta tulisi edelleen vahvistaa. Valtakunnallinen lapsiuhritutkimus tuottaa merkittävää tietoa ja sen jatko tulee turvata, jotta tietopohja ohjaa vaikuttavasti tunnistamaan lapsenoikeusloukkaukset ja puuttumaan niihin korjaavin toimin.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että lapsia koskevan tietopohjan riittävyyden ja käytettävyyden varmistamiseksi on oleellista laadullisen aineiston ja monipuolisten kuulemistapojen nostaminen määrällisen rinnalle. Haavoittuvassa asemassa olevilta lapsilta saatu tieto on usein laadullisessa muodossa kuten esimerkiksi sitaatteina, kokemuksina ja piirustuksina. Määrälliset aineistot, kuten survey-tutkimukset, eivät tavoita haavoittuvimmassa asemassa olevia lapsia. Lasten kokemustiedon hyödyntäminen päätöksenteon tukena ja lapsivaikutusarviointien pohjana tulisi olla selkeämmin mukana lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmassa myös tietopohjan riittävyyden, laajuuden ja syvyyden näkökulmasta, jotta lapsen oikeuksia voidaan toteuttaa täysimääräisesti. Lasten tietoa voidaan kerätä myös heidän kanssaan työskentelevien aikuisten kautta.

Kaiken lasten kuulemisen ja kokemustiedon keräämisen tulee olla suunnitelmallista ja rakenteissa. Lapsia tulee kuulla oikea-aikaisesti. Kuuleminen tulee kohdistaa täsmällisesti oikeille lapsiryhmille. Työskentelyn tulee olla kestävä ja eettistä sekä lasten osallisuuden merkityksellistä. Tiedon palauttaminen lapsille tulee huomioida aiempaa paremmin. Suomessa on tuotettu paljon materiaalia ja työkaluja tähän työskentelyyn ja kansallisen lapsistrategia on hyvässä asemassa välittämässä tätä tietoa ministeriöihin.

Pelastakaa Lasten näkemys on, että vaikka nykyisen hallituksen lakihankkeiden valmisteluun on olemassa riittävästi tietopohjaa ja sitä on käytetty vaikutusarvioinneissa, silti lakihankkeita koskevassa päätöksenteossa tätä tietoa ei aina oteta tarpeeksi huomioon. Tämä näyttää tapahtuneen esimerkiksi sosiaaliturvauudistusta ja toisen asteen maksuttomuuden rajaamista koskevissa hallituksen viimeaikaisissa esityksissä.

Lasten yhdenvertaisuus ja eriarvoistumisen ehkäisy erityisesti haavoittuvassa asemassa ja syrjinnän vaarassa olevien lasten ja nuorten osalta

TP 4: Toimenpiteen kuvaus jää yleiselle tasolle, eikä sisällä erityisen konkreettisia toimia. Mitä esimerkiksi tarkoitetaan, kun todetaan *“toimeenpanossa kiinnitetään huomiota myös rakenteellisen syrjinnän muotoihin”*. Haavoittuvassa asemassa ja syrjinnän vaarassa olevia lapsia ei ole määritelty tarkemmin tai avattu, keitä kaikkia näihin lapsiryhmiin katsotaan kuuluvaksi. Lasten yhdenvertaisuus ja eriarvoistumisen ehkäisy on tavoitteena laaja ja sen typistäminen yhden toimenpiteen alle voi kaventaa toimeenpanoa.

Haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten sekä lapsiperheköyhyyden ehkäisyn kannalta eurooppalainen lapsitakuu on tärkeässä roolissa, mutta viittaus siihen ja sen kansalliseen toimintasuunnitelmaan jää TP 4:ssä vain maininnaksi. Lasten yhdenvertaisuuden edistämisen ja eriarvoistumisen ehkäisyn kannalta köyhyys ansaitsisi kuitenkin tulla kattavammin esille TP 4:ssä ja yleisemminkin toimeenpanosuunnitelmassa.

Nyt lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman lapsiperheköyhyyteen liittyvät toimenpiteet löytyvät perheen riittävän toimeentulon sekä työn ja perheen yhteensovittamisen yhteydestä, jossa TP:ksi 22 on kirjattu talousosaamisen vahvistaminen. Lisäksi haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaamisen alla TP 3:ssa (haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten ravitsemus) on maininta lapsiperheköyhyydestä. Kun otetaan huomioon köyhyyden moniulotteisuus, joka edellyttää monitahoisia ratkaisuja, on toimeenpanosuunnitelman lapsiperheköyhyyteen puuttuvat huomiot ja toimenpiteet melko vähäisiä.

Toimeenpanosuunnitelmassa mainitaan (s.8): *“Kehitetään tapoja tunnistaa ja huomioida sekä rakenteellisen syrjinnän vaikutuksia että tilannekohtaista haavoittuvuutta lasten asemassa”*. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten osalta osallisuustoimiin, kokemustiedon keräämiseen ja hyödyntämiseen päätöksenteossa tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja tuoda esille konkreettisia tapoja, joilla tätä haavoittuvuutta tunnistetaan ja siihen vastataan.

Haavoittuvassa asemassa olevien lasten osallisuuden ja kuulemisen toteuttamiseen tulee hyödyntää erilaisia menetelmiä (esim. Lapsilta opittua -hankkeen materiaalit), jolloin myös esim. pienten ja puhumattomien lasten osallisuus voi toteutua. Haavoittuvassa asemassa olevat lapset kokevat turvallisuusuhkia ja väkivaltaa (esim. Pelastakaa Lasten Lapsilta opittua -hankkeessa kerätty aineisto) ja tutkimusten mukaan syrjäytymisriski on suurempi, joten erityisesti näiden lasten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta on tuettava.

Pakolaistaustaiset lapset ovat erityisen haavoittuva ryhmä, jonka erityistarpeet eivät nyt juuri näy toimenpidesuunnitelmassa. Koska TP 4:n teksti jää hyvin yleiselle tasolle on tarve tuoda esiin erikseen myös

pakolais- ja maahanmuuttajataustaisten lasten tarpeiden huomioiminen. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys heidän osaltaan pitää huomioida jo siinä vaiheessa, kun he saapuvat Suomeen. Tällöin lähdetään liikkeelle aivan perusasioista. Lapsen kannalta on esimerkiksi lähtökohtaisesti parasta, että perheyhteys säilyy eli lapsi voi olla yhdessä vanhempiensa kanssa. On olennaista, että lasta kohdellaan lapsena ja ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti myös esimerkiksi silloin, kun hän on keskellä turvapaikkaprosessia – oli se sitten puhuttelussa, vastaanottokeskuksessa tai maahan tullessa.

Lasten suojelu väkivallalta

Luonnoksessa todetaan, että *tulee kiinnittää erityistä huomiota digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan ja häirintään sekä digitaalisessa ympäristössä levitettävään väkivaltaiseen materiaaliin*. Pelastakaa Lapset painottaa tämän tavoitteen tärkeyttä. Luonnoksessa todetaan, että tätä työtä tehdään kehittämällä turvataitoja ja digitaalisia taitoja vahvistavia kasvatusmalleja ja opetusta.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että jokaisella lasten kanssa työskentelevällä ammattilaisella on velvollisuus kasvattaa lasta tunnistamaan, suojautumaan ja toimimaan niissä tilanteissa, joissa hänen oikeutensa ovat uhattuina. Lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali on todistusaineistoa vakavasta lapseen kohdistuneesta rikoksesta. Joka kerta, kun lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuva tai video jaetaan ja sitä katsotaan, lapsi joutuu uudelleen uhrin asemaan ja hänen oikeuksiaan loukataan. Seksuaaliväkivalta ja sitä todistavan materiaalin levittäminen voivat aiheuttaa lapselle vakavia psyykkisiä seurauksia rikoksen tekohetkellä, myöhemmin lapsuudessa ja koko loppuelämän ajan.

Pelastakaa Lapset kuuluu järjestöjen seksuaalikasvatusverkostoon, joka on antanut suosituksia niin päättäjille, ammattilaisille kuin viranhaltijoille kuntiin, hyvinvointialueille ja valtakunnallisesti seksuaalikasvatuksen edistämiseksi. Pyydämme huomioimaan myös tämän työn osana lapsistrategian toimenpiteitä vastaisuudessa.

Seksuaalikasvatus ei yksinään riitä takaamaan lapsen turvallista kasvua ja kehitystä digitaalisissa ympäristöissä. Näyttöön perustuvan, lapsen ikä- ja kehitystasoisena formaalin ja informaalin seksuaali- ja turvataitokasvatuksen lisäksi tarvitaan voimakkaampaa sääntelyä digitaalisiin ympäristöihin. Lapsella on oikeus toimia digitaalisissa ympäristöissä, eikä vastuuta turvallisesta digitaalisista ympäristöistä voi säilyttää pelkästään lapsille tai perheille. Tarvitsemme sääntelyä, jonka avulla teknologiayhtiöillä on velvollisuus kehittää käyttäjille turvallisia järjestelmiä.

Jotta lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa voidaan torjua tehokkaasti, kaikkiin kolmeen kategoriaan, eli tiedossa olevaan ja uuteen lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaan materiaaliin sekä groomingiin (lapsen houkutteluun seksuaalisiin tarkoituksiin), tulee voida puuttua. Ilman materiaaliin puuttumista ja sen aktiivista poistamista digitaalisista ympäristöistä, sallimme kuvissa ja videoissa olevien lasten oikeuksien jatkuvan loukkaamisen, emmekä puutu prosessiin, jossa materiaalin kysyntä lisää sen tuottamista.

TP 6: Kuten luonnoksessa todetaan, *Väkivallaton lapsuus –toimenpidesuunnitelma 2020-2025* sekä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaisen *Lanzaroten sopimuksen (EN)* sekä perheessä tapahtuvan ja naisiin

kohdistuvan väkivallan vastaisen *Istanbulin sopimuksen (EN)* kansalliset toimeenpanosuunnitelmat päättyvät vuoteen 2025. Molempien suunnitelmien toimeenpanon arviointia ja suunnittelua tulee jatkaa pitkäjänteisesti.

Juuri valmistunut *Väkivallaton lapsuus-toimenpidesuunnitelman väliarvioiti* kattaa vuonna 2019 asetettuja 93 toimenpidettä. Tämän väliarvioinnin mukaan työ on edennyt hyvin, sillä vain kolmen toimenpiteen osalta toimeenpano ei ole toteutunut. Väliarvioinnissa todetaan, että esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa toimivia ammattilaisia on koulutettu seksuaaliväkivallan vastaisesta työstä. Tätä koulutusta tulee jatkaa edelleen, sillä esimerkiksi [Lapsiuhritutkimuksen \(2022\)](#) mukaan pakottamisen ja väkivallan kokemukset lapsiin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa ovat lisääntyneet aina vuodesta 2008 alkaen. Pelastakaa Lapset muistuttaa, että lapsiin kohdistuvan väkivallan torjumisen keskiössä on se, että aikuinen ei koskaan missään ympäristöissä kohdista lapseen mitään väkivallan muotoa. Koko väestölle kohdennettava seksuaalikasvatus sekä riittävä tiedon jakaminen lapsen oikeudesta väkivallattomaan lapsuuteen on siksi keskeistä.

YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamat viimeaikaiset suositukset kehottavat varmistamaan tehokkaiden ehkäisevien ja suojelutoimien toteuttamisen verkossa ja sen ulkopuolella (online ja offline) tapahtuvaa väkivaltaa vastaan, mukaan lukien koulukiusaaminen ja väkivallan juurisyiden tutkimuksen toteuttaminen. Lisäksi komitea suosittaa tarkistamaan ja ottamaan käyttöön lainsäädäntöä uuden teknologian kehitystä seuraten (esim. lasten seksuaalisen hyväksikäytön suorat lähetykset verkossa).

Lapsi- ja perhepolitiikan poikkihallinnollinen koordinaatio

Pelastakaa Lapset kannattaa toimeenpanosuunnitelman poikkihallinnollista otetta. Näin taataan lapsistrategian tavoitteiden mukainen lapsenoikeusperustainen perusta yli hallituskausien ja hallituskausien ajan. Luonnoksessa viitataan muihin toimijoihin ja sidosryhmiin, mutta jää epäselväksi, keitä näillä toimijoilla tarkoitetaan. Myös kansalaisjärjestöjen rooli jää epäselväksi, vaikka lapsi- ja perhejärjestöjen työ kiinnittyikin osittain lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman sisältöihin. Poikkihallinnollisuuden läpileikkaavuutta tulisi avata konkreettisemmin ja toimijat tulee määritellä selkeästi.

Muistutamme, että lasten osallisuuden ja kokemustiedon jakamiseen on jo olemassa verkostoja, jotka työskentelevät lasten osallisuuteen liittyvissä teemoissa. Ehdotamme niiden hyödyntämistä poikkihallinnollisessa koordinaatiossa, samoin kuin lapsi- ja nuorisovaikuttajaryhmien osallistamista.

Lapsistrategian lapsi- ja perhepolitiikan poikkihallinnollisen koordinaation toimeenpano onnistuu parhaiten, kun ministeriöiden väliseen yhteistyöhön ohjelman tavoitteiden suunnittelussa ja seurannassa panostetaan ja siihen on olemassa toimiva ja selkeä rakenne ja resurssit. Resurssien osalta Pelastakaa Lapset kantaa erityistä huolta hallituksen kehysriihessä esitetyistä leikkauksista eri ministeriöiden työhön ja näiden leikkausten, joista osa kohdistuu myös hallintoon, vaikutuksista siihen, miten kansallisen yli hallituskausien ulottuvan lapsistrategian tavoitteet toteutuvat johdonmukaisesti tällä hallituskaudella ja jatkossa.

Kuntien ja hyvinvointialueiden strategia- ja ohjelmatyön tukeminen

Pelastakaa Lapset kannattaa sitä, että lapsistrategian toimeenpano ulotetaan yhä enenevässä määrin kuntiin ja hyvinvointialueille tällä hallituskaudella ja yli hallituskausien. Suunnitelmassa nostetaan esille toimenpiteenä valtakunnallinen kiertue.

Oletamme, että kiertueessa on osallisina paikallisia toimijoita ja sidosryhmiä valtionhallinnon ja valtakunnallisten verkostojen lisäksi, ja yleistietoa lapsen oikeuksista, lapsivaikutusten arvioinnista ja lapsibudjetoinnista jaetaan kiertueen aikana laajasti. Oletamme myös, että lapsen oikeuksien edistäminen jatkuu valtakunnallisesti ja näkyy lapsistrategian toimenpiteinä pitkäjänteisesti myös tämän kiertueen jälkeen.

Kuntien ja hyvinvointialueiden strategia- ja ohjelmatyössä on myös oleellista huomioida lapsen kokemustietoa, jota voidaan hyödyntää paikallisessa ja alueellisessa päätöksenteossa (esim. Vieremällä kouluterveyskyselyn pohjalta tehty päätös aamupalan tarjoamisesta), jolloin toimenpiteellä on todellista vaikutusta myös paikallisella tasolla lasten hyvinvointiin ja lapsen oikeuksien toteutumiseen. Kuntien ja hyvinvointialueiden on helpompi näin sitoutua toimimaan ja tekemään lapsenoikeusperustaisia päätöksiä.

Pelastakaa Lapset on laatinut sekä kunnille että hyvinvointialueille lapsen oikeuksia koskevaan päätöksentekoon ja toimeenpanoon suosituksia, joita voi myös kiertueen aikana jakaa kunnissa ja hyvinvointialueilla.

Lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin vahvistaminen jatkuu

Pelastakaa Lapset pitää tervetulleena, että lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin vahvistaminen jatkuu, ja edellisellä hallituskaudella kehitettyjen työkalujen hyödyntäminen ja levittäminen etenee. Muistutamme tässä yhteydessä, että myös lasten osallisuus tulee huomioida lapsivaikutusten arvioinnin osana, jotta voidaan tehdä aidosti lapsilähtöisiä päätöksiä. Arviointeja ei voida tehdä ainoastaan virkamiestyönä, jossa yhdistellään tietoa ja arvioidaan lasten puolesta, miten päätös vaikuttaa lapseen.

Lapsivaikutusten arvioinnin ja budjetoinnin osaamista on jo kunnissa, hyvinvointialueilla ja valtakunnallisesti, ja näitä tulee nyt vahvistaa koulutuksilla, joissa *sitoutetaan* toimijoita ohjeistusten mukaiseen toimintaan. Hyviä käytäntöjä lasten sekä erityisesti haavoittavassa asemassa olevien lasten kuulemiseen ja kokemustiedon keräämiseen tulee jakaa koulutuksilla.

TP 29: Lapsen oikeuksien kestävyyslinkityksen analyysissa on tärkeää huomioida myös erilaiset yhteiskunnalliset pienemmät ja suuremmat kriisi- ja häiriötilanteet sekä niiden uhka, ja näiden vaikutukset lapsiin. Ilmastonmuutoksen lisäksi lapsiin vaikuttaa mm. pandemiat, toteutuneet väkivaltilanteet (kuten Vantaan kouluampuminen) ja niiden uhka, mukaan lukien terroristiset uhat, laajat onnettomuudet kuten suuret liikenne- tai tehdasonnettomuudet, ja Ukrainan sodan sekä muiden väkivaltaisten konfliktien aiheuttama epävarmuus ja yhteiskunnallinen varautuminen. Analyysissa on tärkeää huomioida paitsi näiden vaikutukset lapsiin, myös miettiä lasten toimijuutta ja osallistumista niin varautumiseen kuin toteutuneiden riskien vaikutusten lievittämiseen.

Lapsen oikeuksista ja lapsistrategiasta viestiminen sekä lapsen oikeuksien koulutukset

TP 31: Toimenpiteessä todetaan, että lapsille ja nuorille on toteutettu tietoaineistoja lapsen oikeuksista ja työtä jatketaan lapsistrategian toimeenpanossa huomioiden erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ja syrjinnälle alttiit lapsiryhmät. Kuvauksesta ei käy ilmi, ovatko lapset ja nuoret itse olleet jo jollain tavalla mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa näitä toimenpiteitä. Lasten ja nuorten osallisuuden edistämisen näkökulmasta asiaa olisi hyvä pohtia ja kehittää edelleen (myös suhteessa TP 32:een).

Hyviä käytäntöjä tulee jakaa laajemmin ja ottaa käyttöön konkreettisesti. Pelastakaa Lasten *Lapsilta opittua –hanke* julkaisee keväällä 2024 lapsen oikeuksien dialogimallin, joka sisältää materiaalia ammattilaisille siitä, miten lapsen oikeuksia voi käsitellä lapsen kanssa lapsilähtöisesti sekä miten ammattilainen voi arvioida yhdessä lapsen kanssa lapsen oikeuksien toteutumista. Dialogimalli on kehitetty haavoittavassa asemassa olevien lasten kanssa toteutetuista kehittämiskokeiluista. Tämän kaltaisten mallien hyödyntäminen on konkretiaa, johon toimeenpanosuunnitelmassa on hyvä pyrkiä.

Lapsen oikeuksista viestimiseen voi lapsistrategia koota ja hyödyntää jo olemassa olevia järjestöjen koulutuksia. Tässä tavoitteessa auttaa myös se, että lapsiasiavaltuutetun LOS-viestintäverkosto toimii hyvin ja sen kautta välittyy tehokkaasti tietoa myös laajoille yleisöille.

Lasten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen

TP 32: Pelastakaa Lapset muistuttaa, että haavoittuvassa asemassa olevien lasten osallisuuden kehittämisessä on huomioitava myös turvaa hakevat, pakolais- ja maahanmuuttajataustaiset lapset. Toimenpiteestä puuttuu nyt konkretia haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten osalta.

Osallisuuden kokemusta on tärkeää kehittää kaikkien lasten osalta ja lapsen valmiuksien mukaisesti. Miten vahvistaa niiden lasten osallistumista, joilla ei ole mahdollisuutta tai taitoja osallistua edustuksellisiin ryhmiin tai joilla ei ole tarvittavaa sosiaalista pääomaa omien mielipiteiden esille tuomiseen? Lasten vaikuttamismahdollisuudet toteutuvat, kun kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallisuuteen. Toimeenpanosuunnitelmassa mainitut lasten kuulemisen tavat ovat pääosin edustuksellisia osallistumisen tapoja.

Pelastakaa Lasten *Lapsilta opittua –hanke* julkaisee loppuvuodesta 2024 toimintamallin, miten haavoittavassa asemassa olevien lasten kanssa voidaan tehdä yhteistä vaikuttamistyötä ja miten voidaan lisätä heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten osallisuusmahdollisuuksien edistämistä tulee vielä Suomessa kehittää, jotta näiden lasten ja lapsiryhmien oikeudet toteutuvat.

Varhaiskasvatus ja koulutus

TP 17: Tekoälyn hyödyntämisessä on olennaista huomioida, että otetaan huomioon tekoälyn heikkoudet eli mahdolliset syrjimisriskit liittyen sukupuoleen ja taustaan myös lasten osalta.

Puuttuuko suunnitelmasta mielestäsi jotain olennaista?

Huomioithan vastatessasi, että toimenpiteitä tehdään suurelta osin ministeriöiden virkatyönä ja vältetään päällekkäisyyttä muiden ohjelmien (esim. VANUPO, Demokratiaohjelma, Yhdenvertaisuustiedoksianto) kanssa.

Monessa toimenpiteessä mainitaan kehittäminen, arviointi ja suunnittelu. Näistä kuitenkin puuttuu maininta siitä, onko ajatus, että kehittämistä ja arviointia tehtäisiin yhdessä lasten kanssa. Lasten osallisuus on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen pääperiaate, jonka tulisi näkyä johdonmukaisesti siinä, miten muita lapsen oikeuksia toimeenpannaan, ei vain osallisuuteen painottuvassa osiossa ja Artiklan 12 toimeenpanon kohdalla.

Haavoittuvassa asemassa ja syrjinnän vaarassa olevien lasten ja nuorten huomioiminen tulisi olla läpileikkaavasti koko toimeenpanosuunnitelmassa. Toimenpiteissä 1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 29 ja 34 on syytä huomioida myös lasten osallisuutta kehittämisessä, arvioinnissa ja suunnittelussa. Pelastakaa Lapset on laatinut seikkaperäisiä ehdotuksia, kuinka yllä mainituissa toimenpiteissä lasten osallisuutta ja näkemyksiä voi ottaa huomioon. Toimitamme mielellämme lapsistrategiaryhmälle nämä huomiot erikseen.

Millaisin toimin lapsistrategia tuottaisi lisäarvoa lapsi- ja perhepolitiikan toimijoiden entistä parempaan kokonaiskoordinaatioon?

Järjestökentän kanssa työskentelyyn ehdotamme lapsistrategian arviointiin ja seurantaan useampaa strategian tavoitteita teemoittain seuraavaa alatyöryhmää. Olisi tarpeen hahmottaa, millaisissa järjestöverkostoissa eri ministeriöt työskentelevät jo järjestöjen kanssa. Säännölliset tapaamiset järjestökentän kanssa tekevät mahdolliseksi yhteisen tiedon kokoamisen, arvioinnin ja seurannan, hyvien käytäntöjen, monialaisen ja niin paikallisen, alueellisen kuin valtakunnallisen tiedon jakamisen. Lapsistrategia on se kaikkien hallinnonalojen lapsenoikeusperustaisia toimia yhteen tuova työkalu, jolla varmistetaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpano Suomessa. Ministeriöiden koordinaation lisäksi lapsistrategiassa on merkittävä paikka valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien päätöksenteossa, ja sen on oltava myös päättäjien ensisijainen työkalu heidän tehdessään lapsia ja lapsiperheitä koskevia päätöksiä.

Muut huomiot

Pelastakaa Lapset yhtyy MLL:n (<https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/mlln-lausunto-kansalliselle-lapsistrategialle-lapsistrategian-toimeenpanosuunnitelmasta/>) huomioon eurooppalaisen lapsitakuun toimintasuunnitelman edistämiseen ja seuraamiseen tarvittavasta kansallisesta yhteistyöverkostosta.

Tällainen verkosto tulee muodostaa viipymättä, jotta lapsitakuun toteutumista voidaan asianmukaisesti seurata. Tällä hetkellä lapsitakuun toteuttaminen ja edistyminen jää osittain pimentoon eikä tiedottaminen ole ollut kaikilta osin onnistunutta. Pidämme tärkeänä, että verkostossa on edustettuna laajasti toimijoita eri sektoreilta, myös kansalaisjärjestöistä, joissa on paljon osaamista ja tietoa eriarvoisuuden ehkäisyn ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisesta.

TP 10: Vuonna 2012 annetun adoptiolain ja –asetuksen toimeenpanoa varten luotu Adoptioneuvontaopas on julkaistu vuonna 2013 eli se on jo yli kymmenen vuotta vanha. Adoptioneuvontaopas on monilta osin vanhentunut ja jäänyt jälkeen adoptiota koskevasta pohdinnasta ja kehityksestä. Adoptioneuvontaopas toimii adoptioneuvonnan sosiaalityöntekijöiden keskeisenä työtä ohjaavana työkaluna, jolla on merkittävä rooli tasalaatuisen adoptioneuvonnan tarjoamisessa Suomessa valtakunnallisesti. Sen päivittämistä puoltaa erityisesti muuttunut adoptioiden tilanne.

Adoptioneuvontaoppaalla on erityisen tärkeä ohjaava merkitys sille, miten adoptiolakia ja asetusta tulkitaan ja toteutetaan, jotta lapsen etu voi toteutua parhaalla mahdollisella tavalla. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota adoptiota edeltävän neuvonnan lisäksi myös adoption vahvistamisen jälkeisen adoptioneuvonnan tuottamiseen. Adoptiotaustan erityisyyden tunnistaminen laajasti lapsi- ja perhepalveluissa tulee ottaa huomioon oppaassa. Tärkeää on myös tunnistaa adoptioneuvontaoppaan ohjauksellinen tehtävä adoptoitujen ja adoptioerheiden saaman tuen tasalaatuisessa turvaamisessa valtakunnallisesti ja haavoittuvassa asemassa olevien adoptoitujen lasten hyvinvoinnin toteutumisen yhdenvertaisesti.

Adoptioneuvontaoppaan päivittämisessä on tarpeen miettiä, että onko erityisesti adoption jälkeisen tuen selkeämpi esiin tuominen tarpeellista, jotta adoptoitujen tarpeet tulevat paremmin kohdatuiksi. Entistä enemmän tarvitaan ohjeistusta esim. adoption jälkeiseen tukeen, joka on huomioitu nykyisessä oppaassa hyvin köykäisesti.

Adoptiokokonaisuutta käsiteltäessä on tarpeen nostaa keskusteluun myös adoptioneuvonnan jälkeisen tuen ja adoptiopalvelunantajien tarjoaman jälkipalvelun välinen työnjako, joka tällä hetkellä ei välttämättä ole kaikille adoptoiduille selkeä. Oppaan uudistamisessa tulee huomioida monenlaiset adoptiotilanteet, myös muun muassa tuoda esiin adoptio sijaishuollon vaihtoehtona/adoptio sijaishuollosta, minkä avulla voidaan sujuvoittaa kotimaisia adoptioprosesseja ja taata lapsen etua pysyvyyden näkökulmasta.

Huomioitavaa on myös yleinen adoptioiden globaali kehitys. Kansainvälisten adoptioiden määrä on vähentynyt maailmanlaajuisesti merkittävästi ja yhä suurempi osa adoption tarpeessa olevista lapsista on erityistarpeisia tai vanhempia. Adoptioneuvonnassa tarvitaan lisää ymmärrystä ja ohjeistusta myös näiden tarvitsevien lasten tilanteeseen. Tutkimus osoittaa myös, että adoptio itsessään voi tuottaa erityisyyttä ja tarpeita perheiden elämään (Pietarila, 2021) (Erityistarpeisen lapsen adoptioiminen vanhempien kokemana: tutkimus vanhemmuuden rakentumisesta ja erityistarpeisuuden merkityksistä Pietarila, Päivi (2021)) Adoptioerityisten tarpeiden (mm. kehityksellisten tarpeiden) esiintuominen adoptioneuvontaoppaassa on erityisen tärkeää.

Pelastakaa Lasten näkemys on, että oppaan tulee ohjata myös hyvinvointialueita ja adoptiotoimistoja adoptioneuvonnan antamisessa. Olemme ainoa yksityinen toimija, jolla on lupa antaa adoptioneuvontaa Suomessa ja osallistumme oman laajan ja pitkän kokemuksemme pohjalta mielellämme oppaan yksityiskohtaiseen päivittämiseen. Tähän lausuntoon olemme nostaneet vain osan niistä oppaan kehittämisehdotuksista, jotka näemme tarpeellisiksi.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että palvelunantajien tehtävänä on adoptiolain 93§:n mukaisesti tarjota apua adoptiolapselle, tämän huoltajille sekä adoptiolapsen kuoltua tämän jälkeläisille ja heidän huoltajilleen saamaan tietoja adoptoidusta siitä maasta, josta lapsi on adoptoitu. Nämä tiedot tulee luovuttaa antamalla tarpeellinen tuki ja ohjaus. Palvelunantajien tuottama adoption jälkipalvelutyön tarve on koko ajan kasvanut adoptoitujen tullessa aikuisikään. Valviran rahoitus jälkipalvelutyöhön ei riitä kattamaan työstä koituvia kustannuksia. Jälkipalvelun resurssit, mm. tämän oppaan päivittämisen muodossa, tulee turvata myös jatkossa.

Lisätietoja:

Tiina-Maria Levamo

johtava asiantuntija –lapsen oikeudet ja vaikuttamistyö

Pelastakaa Lapset ry

tiina-maria.levamo@pelastakaalapset.fi